

УДК 1:004

Хлебніков Г.кандидат філософських наук, зав. відділом філософії
Центру гуманітарних науково-інформаційних досліджень ІНІОН РАН**Абизова Л.**кандидат філософських наук, доцент кафедри філософії, соціально-політичних
і правових наук Донбаського державного педагогічного університету**Соловей І.**аспірант кафедри філософії, соціально-політичних і правових наук
Донбаського державного педагогічного університету**ПРОЕКТ НОВОЇ ФІЛОСОФСЬКОЇ ПАРАДИГМИ «ІНФОРМАЦІЙНОЇ ДОБИ»**

У статті здійснено аналіз проекту нової філософської парадигми – філософії інформації Лучано Флоріді. З'ясовано, що інформаційна революція суттєво впливає не тільки на суспільство в цілому але і на філософію зокрема. Аналізується теза, згідно з якою існуючі системи у сучасному філософському дискурсі, на зразок аналітичної філософії, феноменології, екзистенціалізму є схоластичними, тобто знаходяться на межі стагнації як філософські програми. В якості альтернативи цим напрямом запропоновано інноваційну філософську парадигму – філософію інформації, здатну тлумачити поточні живі проблеми і теми, які дійсно актуальні і привертають до себе увагу, не схильну до метафізичних академічних спекуляцій. Зроблено висновок, про те, що філософія інформації – це нова філософська дисципліна, пов'язана з критичним дослідженням концептуальної природи і базових принципів інформації, її динаміки і використання, застосування інформаційно-теоретичних і обчислювальних методологій до аналізу філософських проблем.

Ключові слова: дискурс, інформаційна революція, філософія інформації, Лучано Флоріді

Khlebnikov G.PhD in Philosophy, Head of the department of philosophy of the center of humanities
Scientific and Information Studies of INION Sciences**Abyzova L.**PhD in Philosophy, Associate Professor of Philosophy, socio-political and law
sciences department of Donbas state pedagogical university**Solovei I.**Postgraduate student of Philosophy, socio-political and law sciences department of
Donbas state pedagogical university**PROJECT OF THE NEW PHILOSOPHICAL PARADIGM OF
"INFORMATION AGE"**

The article analyses a new philosophical paradigm. It is found that information revolution has a significant impact not only on society as a whole, but also on

philosophy in particular. It is noted that such concepts as "information age" and "information revolution" are not sufficiently defined. We propose understanding information revolution as an exponentially growing number of social changes and challenges arising from electronic technologies, scientific study of information and the birth of cybernetics.

The purpose of the article is to explore Luciano Floridi's ambitious project – such as the creation of philosophy of information, a new philosophical paradigm of the "information age". The centrepiece of this project is the concept of information – ambiguous, but, according to Floridi, as fundamental as concepts of being, knowledge, life, intelligence, good and evil. The thesis of Luciano Floridi is analysed, according to which existing systems in modern philosophical discourse, such as analytical philosophy, phenomenology, existentialism, are "scholastic", namely, they are on the verge of stagnation as philosophical programs. As an alternative to these scholastic philosophies, an innovative paradigm is proposed – philosophy of information. The philosophy of information is a new philosophy discipline associated with the critical study of conceptual nature and basic principles of information, its dynamics and the use of informational, theoretical and computational methodologies to the analysis of philosophical problems.

It is concluded that new technologies related to the production of information as intangible goods form a fundamentally new information society, and non-modern philosophy is fatal and incapable of causing cultural evolution, interacting with it, and growing.

Keywords: *discourse, information revolution, information philosophy, Luciano Floridi.*

Хлебников Г.

кандидат философских наук, зав. отделом философии
Центра гуманитарных научно-информационных исследований ИНИОН РАН

Абызова Л.

кандидат философских наук, доцент кафедры философии,
социально-политических и правовых наук
Донбасского государственного педагогического университета

Соловей И.

аспирант кафедры философии, социально-политических и правовых наук
Донбасского государственного педагогического университета

**ПРОЕКТ НОВОЙ ФИЛОСОФСКОЙ ПАРАДИГМЫ
«ИНФОРМАЦИОННОГО ВЕКА»**

В статье представлена новая философская парадигма – философия информации Лучано Флориди. Отмечено, что информационная революция существенно влияет не только на общество в целом, но и на философию в частности. Анализируется тезис, согласно которому существующие

системы в современном философском дискурсе, такие как аналитическая философия, феноменология, экзистенциализм находятся на грани стагнации как философские программы. В качестве альтернативы этим схоластическим направлениям предложено инновационную парадигму – философию информации. Сделан вывод о том, что философия информации – это новая философская дисциплина, связанная с критическим исследованием концептуальной природы и базовых принципов информации, ее динамики и использования, применения информационно-теоретических и вычислительных методологий к анализу философских проблем.

Ключевые слова: *дискурс, информационная революция, философия информации, Лучано Флориди*

Постановка проблеми та її зв'язок з важливими науковими чи практичними завданнями. У минулому великі наукові відкриття і технічні винаходи, як, наприклад, Коперніканська і промислові революції, суттєво впливали не тільки на суспільство в цілому, але і на філософію зокрема. Сучасні інформаційна та нанотехнічна революції, основу яких закладають інформаційно-комунікативні, біо-, нано-, когнітивні технології, не є винятком. Вони вже істотно вплинули на наше розуміння Універсуму, людської природи і соціуму, таких штучних агентів, як роботи, кіборги, інтелектуальні пошукові системи і зумовили появу «філософії інформаційної доби». Людство знаходиться у своєрідній точці «біфуркації», у якій вибір того чи іншого артактора розвитку – економіко-технологічний або антропологічний – ще не визначений остаточно [1]. Філософія осягає сенс цих нових «флуктуацій», демонструючи альтернативні способи осмислення феноменів третьої хвилі НТР.

Аналіз наукових досліджень. Самі поняття як «інформаційної доби», так і «інформаційної революції» не є достатньо прозорими, бо невідомо навіть, які специфічні характеристики першої і коли почалася друга. У сучасних дослідженнях увага зосереджується на технічних і наукових відкриттях 40-х років минулого століття, які підготували «вибух» нових інновацій в 50-х і пізніше. Відзначається, що релевантними технічними і науковими інноваціями стали комп'ютери, наукова теорія інформації, поява кібернетики. Вони, на думку Т. Байнома, знаменують початок інформаційного століття, згенерувавши колосальне число соціальних і етичних можливостей та ризиків. Інформаційною революцією він вважає експоненціально зростаюче число соціальних змін і викликів, які постали завдяки електронним технологіям, науковому вивченню інформації і народженню кібернетики [3, с. 420].

Один з провідних соціологів сучасності, що спеціалізується в області теорії інформаційного (постіндустріального) суспільства іспанська соціолог Мануель Кастельєс наполягає на тому, що нові технології, пов'язані з вироб-

ництвом інформації як нематеріальних благ, формують принципово нове, інформаційне суспільство. М. Кастельс сформулював цілісну теорію, яка дозволяє оцінити фундаментальні наслідки впливу на сучасний світ революції в інформаційних технологіях, що охоплює всі сфери людської діяльності. Інформаційна епоха породжує суспільство, яке, як вважає М. Кастельс, є не тільки глобальним, але ще і мережевим (network society). Можливості інформаційних технологій приводять до зародження єдиної соціально-економічної системи, що об'єднує весь світ [2]. Як і інші революції, революція в інформаційних технологіях змінює спосіб життя, змінюючи способи його осмислення.

Формулювання мети та завдань статті. Мета статті полягає у комплексному дослідженні амбіційного проекту Лучано Флоріді – створення філософії інформації, нової філософської парадигми «інформаційної доби».

Виклад основного матеріалу. Лучано Флоріді займає визначне місце серед фахівців з філософії інформації та комп'ютерної етики. Професор Хертфоршірського університету (Великобританія) Л. Флоріді широко відомий в світі завдяки проекту філософії інформації [3]. У центрі цього проекту знаходиться концепція інформації – багатозначного, але, на думку Флоріді, настільки ж фундаментального поняття, як і концепти буття, знання, життя, розумності, значення, добра і зла. Філософ вважає концепцію інформації більш «сильною», ніж перераховані концепти, і вважає, що останні можуть бути визначені або виражені в її термінах. На думку Л. Флоріді, існуючі системи у сучасному філософському дискурсі, на зразок аналітичної філософії, феноменології, екзистенціалізму «схоластичні», тобто знаходяться у стані стагнації як філософські програми. Л. Флоріді вбачає в них, у гіршому значенні цього поняття, інституціалізовані філософії, які позиціонують себе як педантичні і часто нетерпимі прихильники будь-якого дискурсу (вчення, методу, цінностей, поглядів, канонічних авторів, теорій, позицій), встановленого окремою групою осіб (філософом, будь-якої школою, напрямом) за рахунок альтернативних підходів, які ігноруються або відкидаються. Л. Флоріді вважає на противагу цьому, що філософія може процвітати, тільки постійно «переробляючи» себе. Позачасова ж філософія – зовсім не неможлива «вічна» система думки, яка домагається домінувати над усіма минулими і майбутніми інтелектуальними позиціями, а просто стагнуюча філософія. В якості альтернативи цим схоластичним філософіям він пропонує інноваційну парадигму, яка повинна стати основою нової філософії з великої літери – філософію інформації. Інформація – поняття з безліччю значень заслуговує окремого дослідження.

Л. Флоріді, пояснюючи причини свого наукового пошуку, розповів про інтуїцію, яка збудила в ньому інтерес до філософії інформації. В кінці 90-х років минулого століття вчений окреслював підходи до ключових філософських питань: у чому полягає природа знання, структура реальності,

унікальність людської свідомості, природа і сутність етичних викликів, зумовлених інформаційними і комунікативними технологіями, тощо. У його свідомості був експектаційний образ філософії, яка відрізнялася строгістю, раціоналізмом і була б подібна до сучасного наукового знання, відповідаючи найкращим зразкам, встановленим аналітичної традицією. Ця філософія повинна була б тлумачити поточні живі проблеми і теми, які дійсно актуальні і привертають до себе увагу, не бути схильною до метафізичних академічних спекуляцій і ідіосинкразичним інтуїціям. Л. Флоріді шукав конструктивну філософію, яка б давала відповіді, а не тільки аналізувала, і була б настільки вільна, наскільки тільки можливо від самовиправдання і поблажливості до своїх слабкостей, антропоцентричної одержимості людством гіперболізації його супер ролі у всьому Універсумі, – і, відповідно, була б скептично щодо всіх цих інтроспекцій здорового глузду. Таким домагання нічого окрім бід не обіцялося, але фортуна, писав дослідник, іноді сприяє нерозважливим. І під час цього періоду інтелектуальної боротьби і невизначеності Л. Флоріді одного разу раптом усвідомив, що у нього в голові реально є щось зовсім просте: концепція філософії, заснована на понятті інформації. Це було влітку 1998 року, а вже через півроку в Королівському коледжі (Лондон) вчений прочитав лекцію «Чи можлива філософія інформації?». Питання було риторичним і Л. Флоріді став працювати над нарисом, який і став статтею «Що таке філософія інформації?», Опублікованій в журналі «Метафілософія» в 2002 г. У продовж десяти років, як з'ясувалося, що цей проект був вдало задуманий.

Велику роль в його успіху, мабуть, зіграла робота Л. Флоріді «Відкриті проблеми у філософії інформації» [4] в якій вчений (за аналогією з аналізом Д. Гільбертом центральних проблем математики), активно використовуючи численні праці провідних авторів своєї теми, формулює вісімнадцять проблем філософії інформації, згрупувавши їх в п'ять розділів: аналіз концепції інформації, семантика, вивчення розумності, відношення між інформацією та природою, дослідження цінностей.

Л. Флоріді зазначає, що після семінальних робіт А. Тьюринга, дослідження в філософії, засновані на використанні обчислювальних та інформаційно-теоретичних ресурсів, ставали все більш плідними, приносячи багато цікавих і важливих результатів [4, с. 555]. Він цитує тексти Т.У. Байнома і Дж. Г. Мура, в яких вказується на евристичність розуміння філософських методів і проблем в термінах нових понять. Комп'ютеризація обумовлює появу нової філософської парадигми, нових продуктивних тем, методів і моделей філософських досліджень, зміну способів, якими філософи досягають такі базові поняття філософії, як «розум», «досвід», «міркування», «знання», «правда», «етика», «творчість». Тенденція у філософському дослідженні, яка об'єднує предметну тему, метод, або модель, все наростала. Л. Флоріді визначає цю область дослідження як філософію інформації. Філософія інформації спря-

мована на розробку інформаційно-теоретичних і обчислювальних методологій і їх застосування до аналізу філософських проблем.

Нова дисципліна в філософії, пише Л.Флоріді, легко позиціонується, бо вона повинна визначати явну, зрозумілу і точну інтерпретацію класичного «*tiesti*» («що є?») – питання, репрезентуючи себе, таким чином, як «Що є знання?», «Що є інформація?». Тому питання, яке має ставитися, вважає дослідник, повинне звучати так: Які принципові проблеми у філософії інформації заслуговують нашої уваги в найближчі роки? Як будуть інформаційно-обчислювальні технології розширювати філософські шляхи мислення?

У зв'язку з цим Л.Флоріді і пропонує свій огляд «цікавих проблем», звертаючись до досвіду Д. Гільберта, який в 1900 р., прочитавши свою відому лекцію, зробив огляд двадцяти трьох математичних проблем, зібраних з різних гілок математики і з обговорення яких очікувалося просування науки. У вступі до цього огляду він дав ряд методологічних зауважень, багато з яких, на думку Л. Флоріді, можуть бути застосовані до аналізу і філософських проблем.

Так, Гільберт вважав, що математичне дослідження має історичну природу і що математичні проблеми мають свої коріння в історичних обставинах, у вічній рекурентній грі думки і досвіду. Філософські проблеми не виключення. Як і математичні, вони не випадкові, а своєчасні. Хороші проблеми є рушійною силою інтелектуального пошуку. Згідно Д. Гільберту, хорошою вважається проблема багата в консеквенції, ясно визначена, легка у розумінні і складна, але все ж доступна в рішенні. Справжні філософські проблеми, вважає Л. Флоріді, також повинні бути відкритими, повинні відкривати простір для різних нових думок. Філософія складається з концептуальних досліджень, есенціальна природа яких ні емпірична, ні логіко-математична, в філософії не тестують і не обчислюють. Навпаки, філософія – це мистецтво розробки, пропозиції та оцінки експлікативних моделей. Її критичні і креативні дослідження ідентифікують, формулюють, оцінюють, прояснюють, інтерпретують і пояснюють проблеми, які внутрішньо можуть мати різні і можливо несумісні рішення, та істинно відкриті для обґрунтованих дебатів і чесної незгоди, навіть в принципі. Ці дослідження часто переплетені з емпіричними і логіко-математичними темами, і тому вони науково обмежені, але самі по собі вони не є такими, а утворюють простір дослідження, яке в загальному плані може бути визначене як нормативне. Це відкритий простір: кожен може увійти в нього, не має значення з якої початкової точки, і незгода в ньому завжди можлива. Це також динамічний простір, адже коли змінюється його культурне оточення, філософія слідує за ним і розвивається.

Відкриті проблеми вимагають експліцитно рішень, які, в свою чергу, полегшують критичний підхід і тим самим допомагають співрозмовникові. Однак в філософії не можна встановити правильність рішення за допомогою обмеженого числа кроків, заснованих на кінцевому числі гіпотез, які передбачаються в постановці проблеми і які завжди повинні бути точно

сформульовані. Проте, в ній слід наполягати на ясності, прозорості, експліцитності міркувань, і їх строгості. Вимога строгості, що є базовою в математиці, відповідає і універсальній філософській необхідності розуміння – тільки задоволення цієї вимоги дозволяє думці досягати певного ефекту. Чим більше рішення явне і строге, тим легше його критикувати.

Доступність проблеми залежить від її величини. Філософія, продовжує Л.Флоріді, подібна кулінарії, це справа не виготовлення всього відразу, але точної і поступової підготовки. Навіть найбільш вражаючі результати завжди є результатом продуманого вибору і точних доз використаних концептуальних інгредієнтів, поступового, упорядкованого і своєчасного приготування і точного змішування. Картезіанський метод розбиття проблем на компоненти залишається одним з найнадійніших підходів. Важливо також пам'ятати, зауважує дослідник, що негативні рішення, тобто доказ неможливості вирішення при обраних гіпотезах або в очікуваному значенні теж являються як задовільними, так і корисними позитивними рішеннями, – вони допомагають розчистити ґрунт від безглуздих суперечок [4, с. 558].

Щоб сфокусувати увагу на суті справи, Л.Флоріді залишив осторонь метатеоретичні проблеми, на кшталт «що лежить в основі філософії інформації?» Або «яку методологію генерує філософія інформації?». Бо це – відкриття проблеми щодо філософії інформації і, а не проблеми у філософії інформації. Вони заслуговують спеціального аналізу самі по собі. Дослідник вибрав філософські проблеми, що мають експліцитно і чітко інформаційну природу, або можуть бути інформаційно нормалізованими без будь-яких концептуальних втрат. У загальному випадку, на інформаційні поняття можна покластися, коли повне розуміння деяких рядів подій є недосяжними або не необхідним для пояснення. У філософії, вважає Л.Флоріді, це означає, що практично будь-які питання і відповідь, що мають значення, можуть бути перефразовані в термінах інформаційних і комп'ютеризованих ідей. Вчений здійснив огляд того, що йому здається найбільш фундаментальними і цікавими відкритими питаннями. Деякі з цих проблем нові, інші представляють собою розвиток старих, деякі проблеми загальні, інші специфічні. Всі вони були обрані дослідником тому, що показують, наскільки вітальна і корисна ця нова парадигма в розмаїтті областей філософії.

В аналізі поняття інформації зазначається, що різними авторами давалися різні значення. При цьому наводиться думка Шеннона, що навряд чи варто думати, ніби одне поняття про інформацію буде задовільно відповідати численним можливим додаткам в цьому широкому полі. Отже: «Що таке інформація?» Це, зауважує Л.Флоріді, важке і головне питання філософії інформації, бо інформація все ще залишається невловимим поняттям. Відомо, що інформація повинна бути квантифікованою (oughttobequantifiable) в термінах часткового упорядкування, бути аддитивною, зберігатися і переда-

ватися. Однак крім усього цього, немає чіткої відповіді про її специфічну природу.

На інформацію можна дивитися з трьох ракурсів: інформація як реальність; інформація про реальність; інформація для реальності.

Шість екстенціоналістських підходів до визначення інформації як реальності або про реальність забезпечують різні стартові позиції для відповіді на питання «Що таке інформація?»:

– підхід теорії комунікації визначає інформацію в термінах розподілу ймовірностей у просторі;

– імовірнісний підхід визначає семантичну інформацію в термінах імовірнісного простору і зворотній пропорційності між інформацією в «р» і ймовірністю «р»;

– модальний підхід визначає інформацію в термінах модального простору і непослідовності (інформація, передана «р», є безліч можливих світів, виключених «р»);

– системний підхід (ситуаційна логіка) визначає інформацію в термінах простору станів і послідовності (інформація відстежує можливі переходи в просторі станів системи);

– підхід умовиводів визначає інформацію в термінах простору суджень (інформація залежить від правомірного судження);

– семантичний підхід визначає інформацію в термінах простору даних (сміслова інформація як добре сформована, значущі і правдиві дані).

Кожному екстенціоналістському підходу, підсуммовує Л. Флорід, можна дати інтерналістское прочитання за допомогою інтерпретації релевантного простору як простору думок, в якому інформація розглядається як зниження ступеню невизначеності або здивування при даному рівні знань, що технічно іменується як «цікава інформація» [4, с. 560-561].

Висновки і перспективи подальших розвідок у даному напрямку.

Вплив високих технологій на сучасне суспільство викликало нові і непередбачені проблеми. На думку експертів, ми живемо в епоху техносоціокультурного «розмиття» кордонів цифрового і матеріального буття: речі вчаться відчувати (сенсори), запам'ятовувати (RFID-мітки), спілкуватися з людиною і між собою, імітувати різні аспекти діяльності людського розуму [1]. Л. Флоріді, усвідомив, що люди стоять перед обличчям іншої соціальної сили, яка несе нечікувані можливості для добра і для зла. Щоправда, Л. Флоріді тільки аналізує питання, але не дає на них відповіді. Проте, для реалізації свого плану і відповіді на вище зазначені питання, дослідник залучив різноманітні методи і концептуальні ресурси, взяті з областей логіки, комп'ютерних наук, теорії систем, штучного інтелекту, філософії свідомості, лінгвістики, семантики, філософії науки, теоретичної фізики. З середини 90-х Л. Флоріді, використовує ці нові потужні ресурси для розвитку свого проекту. Спектр цих досліджень простягається від надзвичайно складного питання про природу

інформації до тем інформаційної природи Універсуму. Згідно метафори Т. Байнома і Дж. Мура, філософія подібна Феніксу: вона може розквітати, лише постійно перебудовуючи (reengineeringitself) себе і, отже, свої питання. Філософія інформації – це нова філософська дисципліна, не схильна до метафізичних академічних спекуляцій, пов'язана з критичним дослідженням концептуальної природи і базових принципів інформації, включаючи її динаміку (особливо, обчислення та інформаційні потоки) і використання. Отже, філософія інформації потребує подальших наукових розвідок в контексті сучасного філософського дискурсу. Філософія ж, яка не на часі, але претендує на надчасовість, стагнує і нездатна ні обумовлювати культурну еволюцію, ні взаємодіяти з нею, а, отже, і зростати.

Література

1. Зюганов А.П. Філософський аналіз сучасного соціокультурного простору // Актуальні проблеми філософії та соціології. Науково-практичний журнал. Випуск 10, Одеса, – 2016, с. 54 –57.
2. Кастельс М. Информационная эпоха: экономика, общество и культура / Пер. с англ. под науч. ред. О.И. Шкаратана. — М.: ГУ ВШЭ, 2000. — 608 с.
3. Bynum T.W. Philosophy in the information age // *Metaphilosophy* / Ed. by A. T. Marsoobian. – OxfordUK, 2010. – Vol. 41, N. 3 (April). – P. 420–442.
4. Floridi L. Open problems in the philosophy of information // *Metaphilosophy* / Ed. by A. T. Marsoobian. – OxfordUK, 2004. – Vol. 35, No. 4 (July). – P. 554–582. – Mode of access: <http://www.philosophyofinformation.net/publications/pdf/oppi.pdf>.

REFERENCES

1. Ziuganov A.P. Filosofs'kii analiz suchasnogo sotsiokul'turnogo prostoru // Aktual'ni problemi filosofii ta sotsiologii. Naukovo-praktichnii zhurnal. Vipusk 10, Odesa, – 2016, s. 54–57.
2. Kastel's M. Informatsionnaia epokha: ekonomika, obshchestvo i kul'tura / Per. s angl. pod nauch. red. O.I. Shkaratana. – M.: GU VShE, 2000. – 608 s.
3. Bynum T.W. Philosophy in the information age // *Metaphilosophy* / Ed. by A. T. Marsoobian. – OxfordUK, 2010. – Vol. 41, N. 3 (April). – P. 420–442.
4. Floridi L. Open problems in the philosophy of information // *Metaphilosophy* / Ed. by A. T. Marsoobian. – OxfordUK, 2004. – Vol. 35, No. 4 (July). – P. 554–582. – Mode of access: <http://www.philosophyofinformation.net/publications/pdf/oppi.pdf>.

Надійшла до редакції 03.02.2018